

Mahmyt Kaşgarly

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy şahslar
написано kitapcy | 23 январь, 2025
Mahmyt Kaşgarly TÜRК BÜYÜKLERİ

►KAŞGARLI MAHMUD

Kahramanlar sadece eli kılıç sallayanlar değildir. Eli kalem tutanlar, ilimleriyle, bilgileriyle toplumlara ışık olanlar da birer kahramandır. Hiç şüphesiz kılıçlarıyla, süngüleriyle savaşanlara vatan ve millet sevgisini aşıl原因anlar, kalem üstatlarıdır.

Dolayısıyla milletler ve onların ortaya koydukları kültürler yalnızca silah gücüyle ayakta duramaz ya da varlıklarını sürdüremezler. Mutlaka bir halkın şekillendirdiği milli kültür sağlam temellere dayanmalıdır. Dolayısıyla bir toplumun hayat devresinin uzun olabilmesi, milli benliğini koruyan kültürünün de çok köklü bulunmasına bağlıdır.

Dil, din, edebiyat, mimari, müzik, resim, hukuk vs. hepsi kültürün bir unsurudur. Bunları meydana getirenler elbette halkın kendisi olmakla birlikte, onun içindeki sanatkârlar ve ilim adamlarıdır. Türk kültürüne yön veren, mazimizin abide şahsiyetlerinden birisi de, Kaşgarlı Mahmud'tur. Onun hakkında bugüne kadar çok şey söylendi ve yazıldı. Kuşkusuz ki bundan sonra da söylenecek ve yazılacak. Biz de, burada sizlere Türk milletinin yakından tanıdığı Kaşgarlı Mahmud'u ve onun muhteşem eserini belki de bir kez daha anlatmaya çalışacağız.

Divanü Lûgat-it-Türk'ü yazan Kaşgarlı Mahmud bugünkü Issık Köl'ün yakınındaki tarihi Barsgan şehrinden olup, doğum yeri Kaşgar'dır. Kaşgarlı Mahmud daha memleketinde iken kuvvetli bir medrese eğitimi görmüş, devrinin İslam ilimlerini oradaki Türk bilginlerinden öğrenip, icazet almıştı. Kaşgarlı Mahmud Arapça ve Farsçayı mükemmel şekilde bildiği gibi, ana dili olan Türkçeyi de birçok diyalektleriyle biliyor ve konuşuyordu.

11. asrın ikinci yarısında, Araplara Türkçeyi öğretmek

amacıyla yazılan bu Türkçe sözlük kitabından Kaşgarlı Mahmud'un yüzde yüz Türk olduğunu öğrenmekteyiz. Bunu söylemekteki maksadımız, zaman zaman Kaşgarlı Mahmud'un Arapça ve Farsçayı mükemmel bilmesinden dolayı, ona başka kimlikler de uydurulması yüzündendir. Hatta, yine Divanü Lûgat-it-Türk'e göre, sadece Türk olmakla kalmıyor, kendisini Kara Hanlı sülalesine de bağlıyor ki, bu da onun kimliği hususunda önemli bir ip-ucudur.

Adından da anlaşılacağı üzere Divanü Lûgat-it-Türk, her şeyden önce bir Türk sözlüğüdür. Türündeki en eski Türkçe sözlüktür. Yazarının tarifine göre, malzemesini halk ağızlarından derleme teşkil etmiş, zaman zaman Türk halk edebiyatından da faydalanılmıştır. İrili ufaklı birçok Türk boy ve uruglarından toplanmış bir şiveler sözlüğü karakterini taşımaktadır. Ama Divanü Lûgat-it-Türk, yalnızca bir sözlük değildir. Türk tarihine, coğrafyasına, mitolojisine, folklor ve halk edebiyatına kısacası Türk milli kültürüne ait zengin bilgileri içine alan ansiklopedik bir eserdir. Madde başı olan kelimelerle örnekleri Türkçe, sözlerin açıklamaları Arapçadır. Divanü Lûgat-it-Türk'e bazan bir gramer kitabı da deniyor. Biz buna da karşıyız. Bu eser yalnızca bir gramer kitabından çok farklı özelliklere sahiptir. Onun için kitabı tek bir kategoriye sokmakta yanlıştır. Elbette bu özelliği de inkâr edilemez; ancak Divanü Lûgat-it-Türk'te Türk milletinin büyüklüğünü, kahramanlığını, ilmini, sanatını, devlet teşkilatını, ekonomik hayatını ve daha pek çok konuları da görebiliyoruz.

Kaşgarlı Mahmud aynı zamanda büyük bir Türk milliyetçisidir. O, Türklüğe âşık bir bilgedir. Bunun en güzel delili de, İslam camiası içerisinde Peygamberin ırkı olması hasebiyle, Araplara karşı duyulan sevgi ve saygıyla beraber, Arap milliyetçiliğinin karşısında Türkçülüğün savunuculuğunu yapmasıdır. Şöyle ki, Divanü Lûgat-it-Türk'te rastladığımız Hz. Muhammed'e ait pek çok hadis Türk milletinin üstünlüğünü ve seçilmiş bir ırk olduğunu ortaya koymaya yöneliktir.

Divanü Lûgat-it-Türk 1072'de Bağdat'ta yazılmaya başlandı. 1072-1074 tarihleri arasında tamamlanmış, 1077 senesinde

tekrar gözden geçirilerek Halife el-Muktedi'ye sunulmuştur. Tek nüshası 1266'da kopyalanmıştır. IV. Murad'ın Doğu seferleri sırasın da kâtiplik vazifesinde bulunan Katip Çelebi (1609-1657), Divanü Lûgat-it-Türk'ü görmüş ve Keşfü'z-Zünun an Esamü'l-Kütübi ve'l-Fünun adlı bibliyografyaya ait eserinde bundan söz etmiştir.

Divanü Lûgat-it-Türk'ü ilk keşfeden edebiyat tarihçisi, şair ve kitap meraklısı Ali Emiri Efendi (1857-1924) oldu. Talat Paşa'nın aracılığıyla bu Arapça nüsha İstanbul'da Kilisli Rıfat Bilge'nin nezareti altında üç cilt olarak basılmıştır. Divanü Lûgat-it-Türk, Besim Atalay tarafından üçü esas, biri tıpkı basım ve diğeri de dizin olmak üzere 5 cilt olarak 1943 yılında tekrar neşredildi.

Eser Arapça kurallara göre meydana getirilmiştir. Hikmet, atalar sözü, şiir, nesir gibi şeylerle süslüdür. Divan'da 7500 kadar kelime, 290 ata sözü, 220 kadar da beyit ve kıt'a bulunmaktadır.

Kaşgarlı Mahmud çok ince bir düşünce ile bütün Türk boylarının yerlerini ilk Türk coğrafya haritası diyebileceğimiz haritasında da belirtiyor. Ayrıca bu kabilelerin sosyal hayatlarına dair bilgilerin yanı-sıra şiir ve musiki gibi özelliklerini de konu etmesi bakımından çok değerlidir.

Türk kültür tarihçilerinin asla vazgeçemediği ana kaynakların başında Divanü Lûgat-it-Türk gelmektedir. İyi ki böyle bir eser vücuda getirilmiş. Yoksa şimdi bir sürü kültür-dil meselesini halâ tartışıyor olacaktık. Bize büyük bir kolaylık sağladığı için Kaşgarlı Mahmud'a minnettarız. 320

Prof. Dr. Saadettin Yağmur GÖMEÇ.

"Türk Tarihinin Kahramanları: 27- Kaşgarlı Mahmud", Orkun, Sayı 86, İstanbul 2005 Taryhy şahslar